

УДК: 930.1 (477)

Д. А. Кондратьєва

ОСЯГНЕННЯ СПАДЩИНИ П. КУЛІША У СУЧАСНИХ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Шляхи та методи вивчення минулого змінюються в залежності від ідеології та потреб суспільства. Виступаючи суб'єктом змін та перетворень, по смерті П. Куліш отримав роль «об'єкта» вивчення, підпавши під дослідницький «скальпель». Історіографічний масив, що висвітлює специфіку його життя та діяльність, нараховує сотні робіт, який, в свою чергу, потребує систематизації. Одним з видів наукових робіт є дисертаційні дослідження, що визначають магістральні напрями діяльності П. Куліша та в комплексі ілюструють найбільш опрацьовані теми. Специфіка цього виду наукової літератури демонструє ґрунтовність в осягненні постаті та його доробку, як самостійної наукової проблеми. У ході здійснення наукової розвідки було заплановано вирішити такі завдання, як виокремити наукові спеціальності, які вивчають діяльність П. Куліша; наочно продемонструвати пропорційність досліджень серед наукових напрямів; відстежити часову лінію та регіональні центри, що найбільш активно займаються проблематикою П. Куліша. Поставлені завдання були реалізовані за допомогою класичних для соціогуманітарних наукових методів аналізу та синтезу, порівняння та систематизації. Для здійснення візуалізації результатів використовуються методи, що оптимізують отримання синтезованого уявлення про досліджуваний об'єкт і слугують наочністю інтенсивного розподілу компонентів.

Ключові слова: П. Куліш, історіографія, історія України, філософія, культурологія, педагогіка, дисертація.

Особистість в історії людства – проблема, яка отримувала впродовж розвитку суспільства різне ідеологічне забарвлення: від повного нівелювання будь-якої ролі особистості до базування всього історичного процесу на

діях окремо взятої постаті. Зрозуміло, що таке трактування ролі особистості в історії, передусім, пов'язано з домінуючими суспільно-політичними та філософськими поглядами, що побутували на час дослідження в соціумі. Так, особи, дії яких виходять за рамки розуміння людей довкола, як правило, набувають найбільш експресивного забарвлення у своїх характеристиках і підпадають під категорію приречених до забуття. Тому проблеми переосмислення та детального перегляду діяльності особистостей не втрачає актуальності до сьогодення.

Пантелеймон Олександрович Куліш ще за життя оригінальними ідеями викликав стурбованість не тільки у влади, але й серед тогочасного російського, українського, польського наукового бомонду. Незважаючи на зростання привабливості особистості П. Куліша для науковців протягом ХХ ст., завдання, поставлені ще наприкінці ХІХ ст., так і не були опрацьовані науковцями у повному форматі. Процес формування власне української наукової методології ще триває: відбувається апробація вже набутого досвіду іноземними колегами та здійснюються спроби розширити географії дискусій вчених сучасності. Впродовж цього періоду опрацювання діяльності П. Куліша набувало нових рис, науковці зверталися до дискусійних питань, поставлених ще на початку ХХ ст., тривав процес впорядкування та дослідження джерельної бази. Серед сучасних науковців, котрі зосереджують увагу на особливостях діяльності П. Куліша, варто назвати О. Яся, О. Федорука, Є. Нахліка, В. Івашківа, Ж. Янковську.

Проте це неповний перелік лише українських дослідників, які послідовно намагаються досягнути здобутки П. Куліша. Наукові праці, спрямовані на опрацювання ідей та діяльності П. Куліша, представлені монографіями, статтями, тезами конференцій, дисертаційними дослідженнями. Особливу увагу привертають останні, які подають аналіз проблеми з відповідними результатами та рекомендаціями.

Отже, метою статті є аналіз дисертаційних робіт, безпосередньо чи опосередковано присвячених вивченню постаті та творчої спадщини П. Куліша, запропонованих українськими науковцями впродовж 1991-2016 рр. Здійснення поставлених завдань потребує класичних для соціогуманітарних наук методів аналізу та синтезу, порівняння та систематизації. Для здійснення візуалізації результатів використовуються методи, пов'язані з комп'ютерними технологіями, що оптимізують отримання синтезованого уявлення про досліджуваній об'єкт і слугуватимуть наочністю інтенсивного розподілу компонентів.

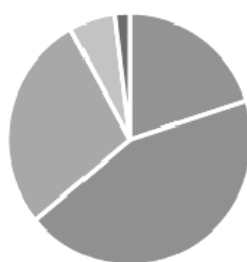
Дисертаційні студії в Україні, присвячені постаті П. Куліша та його діяльності, виконані в роки незалежності української держави, мають такий тематичний спектр: історичні, філософські, філологічні, педагогічні науки та культурологія. Загальна кількість виявлених дисертаційних досліджень, присвячених українському діячеві прямо чи опосередковано, становить 51. Діаграма 1 представляє розподіл досліджень за науковими спеціальностями.

Передусім, розглянемо історичний блок, що включає 8 дисертацій. Перша з них була захищена у 1998 р. Дослідження підготовлене Л. Похилою та спеціально присвячене історичним поглядам П. Куліша. У роботі зосереджується увага на особливостях панів-

них систем, сприйнятті історичної дійсності та їхньому впливі на характер робіт діяча [34, с. 3]. Ґрунтовному аналізу піддаються його роботи раннього періоду. Цього ж року захищено роботу під авторством І. Забіяки, яка опосередковано приділяла увагу П. Кулішу та в одному із сюжетів описувала підготовку Василем Горленком видання окремих праць і повного зібрання творів П. Куліша [14, с. 8].

Діаграма 1

Розподіл дисертацій, присвячених П. Кулішу, за галузями наукового знання

- Історичні науки
- Філологічні науки
- Філософські
- Педагогічні
- Мистецтвознавство

Знаковість спілкування творчої спільноти демонструється в роботі Л. Мельник. Дисертація містить сюжет, присвячений творчим і науковим зв'язкам, особливо О. Бодяньського та П. Куліша [26, с. 18]. Опрацьовуючи постать князя Дмитра Вишневецького в українській історіографії XIX – початку XXI ст., Н. Романцова широко залучила праці П. Куліша [36, с. 2]. У роботі «Рід Білозерських та культурний світ України XIX – поч. XX ст.: нові методологічні підходи» під авторством Н. Барабаш_приділено увагу особливості ролі подружжя Кулішів у родині Білозерських. Зокрема висвітлюється малодосліджений сюжет, пов'язаний з просвітницькою діяльністю П. Куліша серед чоловіків роду Білозерських [3, с. 4].

Висвітлюючи образ Галичини, А. Новак торкається теми взаємодії еліти

Наддніпрянщини та Галичини. Розвиваючи концепцію української нації, автор прописує роль інтелігенції, яка проклала ідейні містки на шляху до її розбудови. Одним із яскравих представників Наддніпрянщини визначено П. Куліша, зокрема приділяється увага опрацюванню ним галицького кластера. Визначено важливу роль діяча в активізації молоді та плеканні нової генерації національної еліти [20, с. 15].

О. Ясь здійснив спробу проілюструвати особливості побудови світоглядної системи історика, розкриваючи стилі мислення українських науковців шляхом аналізу текстів, визначити особливості побудови схем сприйняття історичного процесу. На тлі історіописання за системою романтизму дослідник прописує стильові трансформації Пантелеймона Олександровича. Відстежуючи специфіку історичного письма П. Куліша, автор звертає увагу на позитивістський нахил у методології, що переплівся з переважним у той момент на території нинішньої України романтизмом [51, с. 20].

Специфіку слов'янознавчих поглядів П. Куліша розкриває Є. Маковей, генеральними висновками досліджень якого стало обґрунтування відокремленості етнічної української спільноти та протиставлення її російській як основного світоглядного принципу діяча. Лейтмотивом проходить важливість для П. Куліша прикладного характеру здобутого знання [25, с. 17]. В якості практично отриманого результату автор зазначає, що зміцнення національної ідентичності стане запорукою інтеграції до політичного міждержавного рівня будь-якого ґатунку.

Отже, у дев'яти роботах історичного напрямку висвітлюється специфіка історичного письма, вплив поширених ідеологічних систем; активно розвивається тема ролі особистості П. Куліша у формуванні національної ідеї, ін-

телектуальної еліти. Регіонально дисертаційні дослідження охоплюють найбільші центри історичної науки в Україні – Дніпро, Київ, Запоріжжя, Одеса, Черкаси.

Тематична специфіка дисертаційних досліджень філософського напрямку пов'язана з характеристикою романтизму, традиціоналізму на теренах України XIX ст, відбивають особливості співпраці з громадськими діячами українських земель і сприйняття П. Кулішем оточуючого світу [21, с. 14]. Перші дослідження у галузі філософії в добу суверенітету України були спрямовані на вивчення історіософії П. Куліша. Так, Г. Поперечна намагається розібратися в його філософській антропології [33, с. 7]. У тому ж, 1998 р., було представлено загалу дослідження М. Бойка, який здійснив спробу розкрити специфіку світоглядної системи П. Куліша, деталізуючи суспільно-політичне сприйняття ним дійсності [4, с. 7].

До історико-філософської специфіки українського романтизму звертається А. Сініцина. У її дослідженні наголошується на спорідненості українського романтизму з західноєвропейським [38, с. 2]. Авторка розкриває сутність філософії хуторянства П. Куліша. Також висвітлено вагомість ідей філософського спрямування представників українського романтизму відносно практики державотворення та питання національної ідеї. Наступне дослідження більше заглиблене в особливості української філософської культури. Його автор М. Шумка звертається до доби національного Відродження, в якому методологічно панував романтизм [49, с. 3]. Під детальний розгляд сутності символу зазначеного періоду підпадає система мислення П. Куліша. Питання становлення української самосвідомості частково висвітлено в роботах Н. Морської, яка висвітлює долю ірраціональності [28, с. 5] та

Г. Гучко, яка розглядає прояви духовної сутності української культури [8, с. 4]. Простежується вплив специфіки генезису української культурно-філософської ідентичності на утвердження етнічно-національної самосвідомості. Діяльність П. Куліша розглядається як ілюстрація збереження культури, діяльності спрямованої на розвиток літературної мови.

Піддаючи аналізу українську філософську думку XIX-XX ст., Т. Троїцька з'ясувала, що розвиток особистості є результатом дії зовнішніх впливів (навіть цілеспрямованих) і внутрішньої мотивації та цілепокладання. Досліджуючи філософію П. Куліша та інших представників, формується теза про визнання ідеалу науки про людину як відображення сенсу буття особистості [45, с. 12]. Висвітлено роль впливу філософії діячів української культури на розбудову педагогічної системи з метою ствердження мотиваційно-духовної спрямованості суб'єктів освітнього процесу, що націлено на виховання національної інтелектуальної еліти.

Методологічну канву української філософії кінця XVIII – початку XX ст. розкриває А. Стешенко, приділяючи увагу традиціям та інноваціям. Демонструється ретрансляторська функція здобутого досвіду та вплив на трансформацію соціально-політичної думки у творчості П. Куліша в процесі історичного пізнання [42, с. 11]. Автором акцентується увага на необхідності використання різноманітного інструментарію в осягненні взаємозв'язку культури та філософії, ґрунтуючись на категоріях «традиції» та «інновації».

Культуротворчість П. Куліша з позиції естетики розкриває В. Пуліна, яка у своєму дослідженні подає реконструкцію естетичного підґрунтя та світоглядних орієнтирів діяча. До уваги пропонуються спільне та відмінне у філософській західноєвропейській,

українській та російській думці за естетичною системою П. Куліша [35, с. 3]. Автор доходить логічного висновку, про естетичну цінність народної, національної мови як елементу культури.

Шляхом системного аналізу О. Тютюнник здійснив реконструкцію поглядів П. Куліша стосовно бачення людини у суспільстві [46, с. 4]. Було наголошено на оригінальності філософської позиції П. Куліша. Доволі важливим є висвітлення ролі освітнього процесу та взаємодії особистості з суспільством. Також у циклі філософських досліджень прослідковуємо звернення до особливостей українського романтизму. Так, робота А. Сокирко спрямована на відстеження взаємозв'язку між світоглядною системою та становленням нації. Твори П. Куліша інтерпретуються з позиції кордоцентризму та наведено поняття сутності антеїзму [41, с. 14]. Наголошується необхідність використання елементів романтизму з метою ментального конструювання спільноти.

У рамках свого дослідження Ю. Ковтун розкриває соціокультурний зміст українського традиціоналізму XIX-XX ст. на тлі особливостей російського та західноєвропейського. Наголошуючи на співвідношенні формування українського традиціоналізму та філософії української національної ідеї, доводить вагомість творчості українських мислителів. Одним із діячів традиціоналізму розглядається П. Куліш, діяльність якого в умовах глобалізації спрямована на збереження ідентичності українського народу [21, с. 13]. У роботі «Філософсько-методологічні основи правового вчення Б. Кістяківського» В. Семикрас, приділяє увагу діяльності П. Куліша у формуванні соціально-політичних поглядів еліти [37, с. 14]. Змістовність і можливість практичного заломлення філософських поглядів П. Куліша на процеси соціального тво-

рення, сутність і життєспроможність його ідей схарактеризовано В. Лазаревою. Невід'ємною складовою праці став аналіз специфіки формування світогляду філософа [24, с. 4]. Висловлюється думка щодо потенціалу українського народу в історичній перспективі.

Отже, п'ятнадцять дисертаційних досліджень філософського напрямку виконані у таких векторах: загальна філософія, історія філософії, естетика, українознавство. Специфіка досліджень у цій галузі дає можливість системно прописати ідейні конструкти світогляду П. Куліша, що зумовлювалися методологічними системами, поширеними за його життя. Питання національної ідеї та розбудови інтелектуальної еліти, що підіймається в роботах дослідників, наголошує на практичній невирішеності та теоретичному провалі державної політики в цьому напрямі. Регіонально дисертаційні дослідження обіймають Дніпро, Київ, Львів, Житомир.

Свій внесок в опрацювання діяльності П. Куліша зробили представники філологічної науки, дослідження яких мають певну специфіку, проте, розуміючи неподільність і різноспрямованість діяльності П. Куліша, для ґрунтовного та обширного опрацювання маємо долучитися до результатів і в цій галузі. Однією з перших робіт, присвячених діяльності П. Куліша, є дисертація Ж. Янковської, спрямована на досягнення його етнографічної діяльності [50, с. 2]. Дослідниця зосередила увагу на відносинах діяча з тогочасними етнографами, проаналізувала збірки української фольклорної спадщини, впорядкованих П. Кулішем. Питання про вплив здобутків іншомовних митців висвітлено в роботі І. Девдюк «Англійська література у творчій діяльності Пантелеймона Куліша (Переклади. Критичне сприйняття. Творче засвоєння)» 1999 р.

Авторка, аналізуючи запозичення певних сюжетів П. Кулішем, відстежила особливості привнесень ним елементів з англійського письменства в українське [10, с. 5]. Дослідниця обстоює думку про популяризацію вальтер-скоттівського сюжету українським письменником на теренах України з метою піднесення культурного рівня та долучення до світового досвіду. Цього ж року була представлена робота Т. Дзюби, де було подано аналіз літературно-естетичної концепції П. Куліша. Автором досліджені традиційні уявлення про його модель розвитку української літератури, а також наводиться думка про синкретичне поєднання релігійно-просвітницьких ідей у філософському світогляді П. Куліша [11, с. 6].

Опрацьовуючи питання літературного процесу в Західній Україні 60-х – початку 70-х рр. XIX ст., О. Федорук аналізував вплив творчої діяльності та соціально-побутових життєвих умов П. Куліша на літературні відносини з представниками Буковини та Галичини. Дослідник звертається до ролі П. Куліша в народовському напрямі, зокрема західноукраїнському національно-культурному русі [47, с. 3]. У дисертації проаналізовано причини самоусунення письменника від активного творчого процесу, що впливали з особливостей його ідеалістичної системи світосприйняття. Також підіймається питання ролі П. Куліша у формуванні культурного та морального авторитету Т. Шевченка серед передової галицької спільноти. Автор поетапно характеризує діяльність П. Куліша, спрямовану на тиражування ідей Кобзаря та намагання послабити «громадську релігію» довкола творчого доробку Т. Шевченка.

До висвітлення дослідницької діяльності П. Куліша звернулася В. Владимиrowa, праця якої розкриває багатоглядність літературознавчої діяль-

ності письменника [6, с. 7]. Беручи за основу його діяльність як критика та історика літератури, вона аналізує джерела та чинники формування поглядів П. Куліша, показавши, зокрема тип мислення на межі балансування між романтизмом і позитивізмом; розвиток української словесності XII-XVIII ст. за роботами П. Куліша. Детально проаналізовано сприйняття ним сучасної літератури, зокрема спадщини Т. Шевченка та Марка Вовчка. В. Владимірова подала літературний доробок П. Куліша не лише з літературно-критичного боку, але обґрунтувала його важливість в історико-літературному аспекті.

В. Зубань приділила увагу ідейному аспекту створених українським дослідником початку ХХ ст. В. Петровим образів М. Костомарова та П. Куліша з огляду на їхню роль у процесі переоцінки національного минулого та формування образу нової української дійсності [15, с. 3]. Шляхом порівняння творів «Аліна й Костомаров», «Романи Куліша» з роботами М. Хвильового, В. Підмогильного та М. Могилянського виведені основні прийоми трансформації біографічного матеріалу. На цій основі розкриваються інтертекстуальні особливості цих творів та особливості сприйняття особистісних характеристик.

Обравши в якості наукової проблеми переклади в українській літературно-критичній думці ХІХ – початку ХХ ст., О. Тетеріна висвітлює позитивний вплив відображення основних етапів літературної критики П. Куліша на подальший світовий розвиток національної літератури, що, в свою чергу, є складовою національної ідеї [44, с. 7]. Досліджено еволюцію перекладацької думки, характер і можливість формування естетичного сприйняття жанрово-стильового збагачення української літератури. Авторка показала запрова-

дження П. Кулішем світових здобутків літератури та спроб модернізації національної літератури шляхом збагачення світової.

У контексті аналізу мовної ситуації, що склалася в ХІХ ст., Т. Должикова опрацювала лінгвістичну особистість П. Куліша та охарактеризувала поетапно її формування. Проаналізовано внесок автора до перекладацької, видавничої, редакторської роботи на формування української літературної мови [13, с. 6]. Приділено увагу мовному питанню, як одному з аспектів національної ідеї. Зокрема використання в його роботах церковно-книжних мовних одиниць визначається як один зі шляхів інтелектуалізації української літературної мови.

Роль духовної складової в роботах П. Куліша не могла лишитися осторонь, і цей фрагмент було опрацьовано в дисертації С. Ковпик «Драматургія Пантелеймона Куліша: духовні виміри, проблематика, жанровий діапазон». У ході здійснення дослідження схарактеризовано найбільш яскраві прояви духовності в українській літературі та творчості П. Куліша [20, с. 5]. Простежується еволюція духовного світогляду письменника крізь призму зображення дійових осіб драматургічних творів. Історичне оповідання, яким послуговувався П. Куліш у своїй діяльності, зацікавило І. Бабенко [2, с. 3]. Приділена увага розвитку українського історичного оповідання ХІХ – початку ХХ ст., опрацьовано грані пропорційності художнього вимислу та історичної дійсності.

До особливостей національно-маркованої лексики в мові художньої історичної прози П. Куліша звертається Н. Слободянюк. У висновках дослідник наголосив, що П. Куліш одним із перших звернув увагу на зв'язок між мовою та національною ментальністю, мовою та культурою народу [39, с. 5].

Діяльність Пантелеймона Олександровича як початківця гоголезнавства, не лишилася поза увагою науковців. Так, робота К. Ісаєнко спрямована на дослідження інтертекстуальних зв'язків між роботами П. Куліша та М. Гоголя. В ході аналізу «творчих контактів» двох постатей XIX ст., належних різним культурним площинам та епохам розвитку національної самосвідомості, унаочнює той факт, що етнічна спільність є досить важливою для визначення особливостей кожної культурної епохи в контексті її взаємозв'язків з іншими культурами [18, с. 14]. Перекладацька діяльність П. Куліша неодноразово привертала увагу дослідників філології, зокрема Т. Мороз зосередився на вивченні перекладу Святого Письма. Особливе значення надається формам історичного існування української мови – народнорозмовній і писемно-книжній [27, с. 13]. У дисертації наголошено, що контекст вибудови української літературної мови надає особливого шарму лексиці перекладів книг Святого Письма у другій половині XIX – на початку XX ст. На базі історико-культурних і філологічних джерел здійснено узагальнюючий огляд історії перекладів Святого Письма українською мовою. О. Федунівич-Швед у дисертації «Лексика перекладів Миколи Лукаша у зв'язках із культурно-писемною традицією української мови». Автор П. Куліша розглядає серед представників перекладацької діяльності, на творчості якого позначився розвиток традицій староукраїнського слововжитку та словотворення [48, с. 15].

У філологічних дослідженнях вималюється трикутник українсько-польсько-російських особливостей, що виступає історично обумовленим фактором у трактуванні оригінальності світоглядної системи П. Куліша. Так, Н. Петриченко здійснює спробу системного

підходу до опрацювання української, польської, російської прози першої половини XIX ст. [31, с. 8]. Виокремлюється спільне коріння та особливості самостійного розвитку трьох шкіл літературного становлення та модифікацію літературного пограниччя. На основі творів та етнографічної діяльності П. Куліша в 70-90-ті рр. XIX ст. розкривається потенціал народу в осягненні історичних процесів.

Системний підхід в опрацюванні ранньої творчості українського письменника застосував В. Івашків, визначаючи важливість цього етапу для становлення його суб'єкту літературного процесу XIX ст. Також дослідник долучився до опрацювання етнографічної діяльності П. Куліша. В роботі подається аналіз художньої складової в творах воронізького циклу [16, с. 32]. Чергове звернення до розгляду особливостей романтичного світосприйняття знайшли своє місце в роботі на здобуття звання доктора філологічних наук Є. Нахліка. Робота в цілому спрямована на постать Т. Шевченка, проте наводяться сюжети, в межах яких прослідковується тотожність або протилежність з поглядами П. Куліша [29, с. 27].

У рамках вивчення епістолярної спадщини А. Ільків розглядає доробок П. Куліша в контексті опрацювання філософсько-ментальних та індивідуально особистісних причин неоднозначності діяча [17, с. 5]. О. Кумеда долучився до вивчення характеру зв'язку мовного середовища та ідіолекту письменника. Беручи за основу тексти етнографічного характеру, було виділено риси східнополіського говору, після чого здійснено аналіз творів П. Куліша [23, с. 12]. Висунуто гіпотезу щодо меж узуального та власне авторського серед зареєстрованих у текстах одиниць і причин вибору письменником мовних засобів з-поміж низки альтерна-

тивних варіантів. Окреслено лінгвістичні пріоритети П. Куліша.

Колоритну постать П. Куліша не обійшли увагою і зарубіжні дослідники. Зокрема, у 2015 р. була захищена робота шанхайською дослідницею Сюй Ліша «Художня проза Пантелеймона Куліша у контексті українського романтизму». У фокусі – дослідження художньої прози П. Куліша у контексті українського романтизму [43, с. 4]. Розкриваючи художній зміст його творів, автор проводить зв'язок з особистим життям письменника.

Отже, дослідницький доробок філологічного спрямування налічує 24 роботи, в рамках яких можна виокремити спеціалізації: українська література, українська мова, романські мови. Тематично роботи спрямовані на розкриття панівних ідей, в яких формувався П. Куліш. Авторами дисертацій досліджено специфіку його світосприйняття світу, особливу увагу приділено аспекту національного в доробку діяча. Географія наукових робіт окреслена Дніпром, Києвом, Черкасами, Одесою, Запоріжжям.

Усвідомлюючи важливість освітньо-виховного процесу у формуванні особистості, П. Куліш частину творчого потенціалу спрямував на просвітницьку діяльність, до вивчення якої доклали зусилля представники педагогічних наук. Загальне тло діяльності української інтелігенції в Лівобережній Україні другої половини ХІХ ст. громадсько-просвітницького гатунку подано в роботі С. Дмитренко [12, с. 12]. О. Кравченко розкриває загальнопедагогічні погляди П. Куліша, що спиралися на національні особливості українського народу та долучення до передового досвіду західноєвропейської навчально-виховного процесу [22, с. 194]. Особливу увагу приділено розробці методичного матеріалу в сучасному розумінні, а саме підручника, се-

рії книг для читання дітьми молодшого шкільного віку. Доволі цікавим є дослідження О. Слоньовської, яка привертає увагу до ресурсності творчості П. Куліша у формуванні моральних та естетичних ідеалів людини [40, с. 8].

Будучи багатогранною особистістю, П. Куліш залишив місце у своєму доробку і для досліджень у мистецтвознавчому вимірі. Так, у 2001 р. Л. Грінберг піддає детальному розгляду культурологічний аспект історіософського світобачення діяча. Опрацьовується тема розвитку національної ідеї та свідомості. Світоглядна система розкривається крізь призму національних цінностей та орієнтирів українського народу [7, с. 87]. Визначено роль науково-творчої спадщини П. Куліша у пробудженні національної свідомості та її вплив на розвиток української національної ідеї.

Загалом у процесі аналізу дисертаційного поля щодо життя, діяльності, світогляду П. Куліша було опрацьовано 51 текст авторефератів і дисертацій, які репрезентують сучасні досягнення у дослідженні ідей визначного українця.

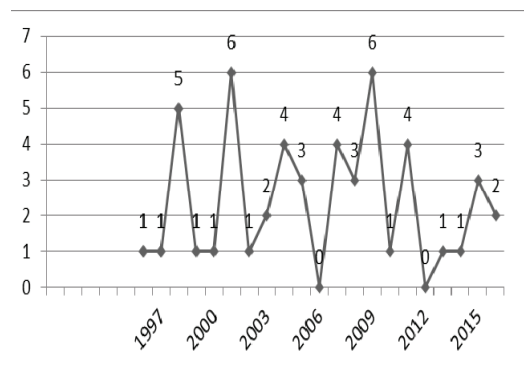
Опрацьовуючи інтелектуальний масив, ми звернули увагу на несталість і певну хаотичність у вивченні діяльності П. Куліша здобувачами наукових ступенів. З огляду на це необхідно привернути увагу дослідників і менеджерів від науки до назрілості системного опрацювання різнопланової діяльності П. Куліша, що сприятиме національному вихованню. Поданий аналіз дисертаційних матеріалів дає підстави окреслити науковий потенціал теми в осягненні «палкого українця».

Діаграми 2 і 3 дають можливість проілюструвати динаміку захисту робіт, пов'язаних з постаттю П. Куліша та співвідношення між галузями наук і роками захисту відповідно. Зіставляючи дані, відзначаємо наявність в ака-

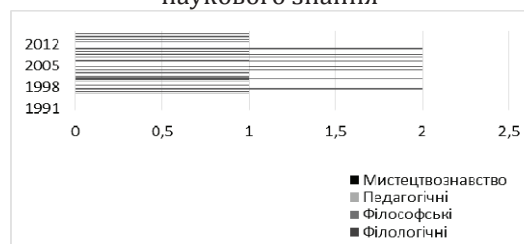

демичному середовищі попиту на опрацювання тем, пов'язаних із постаттю П. Куліша. Переважну більшість становлять філологічні дослідження, найменша частка припадає на культурологічні. Найбільша кількість робіт захищена у 2001 та 2009 рр. І навпаки, у 2006 та 2012 рр. не захищено жодної дисертації означеної тематики. Також звернули увагу на географію захисту робіт. Вони охоплюють такі наукові центри: Київ, Львів, Одеса, Харків, Херсон, Житомир, Запоріжжя, Чернівці, Дніпро, Івано-Франківськ, Черкаси. Підкреслює територіальну значущість ідей П. Куліша.

Діаграма 2
Частота захисту дисертацій, присвячених П. Кулішу, в Україні

Діаграма 3
Динаміка захисту дисертацій, присвячених П. Кулішу, за галузями наукового знання

Таким чином, підсумування наукового опрацювання постаті П. Куліша в сучасних дисертаційних дослідженнях дозволило виділити такі напрями: історичний, філософський, філологіч-

ний педагогічний, Специфіку кожного з них визначає методологічний інструментарій. Отже, маємо відзначити міждисциплінарний підхід до вивчення постаті П. Куліша та його творчого доробку. Аналіз дисертаційного масиву демонструє достатньо стабільний попит на опрацювання цієї теми протягом 1991-2016 рр., активність серед наукової спільноти у її вивченні за тематичними напрямками. Систематизований дисертаційний матеріал підкреслює різноплановість наукового опрацювання та актуальність діяльності П. Куліша, як серед його сучасників, так і в умовах сьогодення. Подана розвідка є одним із кроків до впорядкування доробку дослідників висновків на шляху до тлумачення ідей діяча, що буде продовжено автором, та в подальшому оформлено у бібліографічну збірку робіт присвячених життю та діяльності П. Куліша.

Література

1. Атаманчук В.П. Жанр трагедії в українській драматургії 1910 – 1920-х років: ідейно-естетична парадигма: автореф. дис. на здобуття канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література» / В.П. Атаманчук; Київ: нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2007. – 20 с. / Atamanchuk V.P. Zhanr trahedii v ukrainiskii dramaturhii 1910 – 1920-kh rokiv: ideino-estetychna paradyhma: avtoref. dys. na zdobuttia kand. filol. nauk: spets. 10.01.01 «Ukrainska literatura» / V.P. Atamanchuk; Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka. – K., 2007. – 20 s.; **2. Бабенко І.Д.** Жанрова диференціація і поетика українського історичного оповідання XIX – початку XX століття: автореф. дис. на здобуття канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література» / І. Бабенко; Дніпропетр. нац. ун-т. – Д., 2005. – 20 с. / Babenko I.D. Zhanrova dyferentsiatsiia i poetyka ukrainskoho istorychnoho opovidannia XIX – pochatku XX stolittia: avtoref. dys. na zdobuttia kand. filol. nauk: spets. 10.01.01 «Ukrainska literatura» / I. Babenko; Dnipropetr. nats. un-t. – D., 2005. – 20 s.; **3. Барабаш Н.О.** Рід Білозерських та культурний світ України XIX – поч.

- XX століття: нові методологічні підходи: Автореф. дис... канд. іст. наук : спец. 07.00.06 / Н. Барабаш; Дніпропетр. нац. ун-т. – Д., 2004. – 20 с. / Barabash N.O. Rid Bilozerskykh ta kulturnyi svit Ukrainy XIX – poch. XX stolittia: novi metodolohichni pidkhody: Avtoref. dys... kand. ist. nauk : spets. 07.00.06 / N. Barabash; Dnipropetr. nats. un-t. – D., 2004. – 20 с.; **4. Бойко М.** Суспільно-політичні та філософські погляди Пантелеймона Куліша: автореф. дис... канд. філол. наук: спец. 09.00.05 / М. Бойко; Дніпропетровський держ. ун-т. – Дніпропетровськ, 1998. – 22 с. / Boiko M. Suspilno-politychni ta filosofski pohliady Panteleimona Kulisha: avtoref. dys... kand. filol. nauk: spets. 09.00.05 / M. Boiko; Dnipropetrovskiy derzh. un-t. – Dnipropetrovsk, 1998. – 22 s.; **5. Вертій О.** Народні джерела національної самобутності української літератури 70-90-х років XIX століття: автореф. дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.01.01, 10.01.07 / О.І. Вертій; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2011. – 27 с. / Vertii O. Narodni dzherela natsionalnoi samobutnosti ukrainskoi literatury 70-90-kh rokiv XIX stolittia: avtoref. dys. ... d-ra filol. nauk : spets. 10.01.01, 10.01.07 / O. Vertii; Lviv. nats. un-t im. I. Franka. – L., 2011. – 27 s.; **6. Владимірова В.** Пантелеймон Куліш – дослідник української літератури: автореф. дис. на здобуття канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література» / В.М. Владимірова; НАН України. Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка. – К., 2002. – 20 с. / Vladymyrova V. Panteleimon Kulish - doslidnyk ukrainskoi literatury: avtoref. dys. na zdobuttia kand. filol. nauk: spets. 10.01.01 «Ukrainska literatura» / V.M. Vladymyrova; NAN Ukrainy. In-t l-ry im. T.H. Shevchenka. – K., 2002. – 20 s.; **7. Грінберг Л.Ф.** Історіософське світобачення П. Куліша (культурологічний аспект): Автореф. дис... канд. іст. наук: спец. 17.00.01 / Л.Ф. Грінберг; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – К., 2001. – 20 с. / Hrinberh L.F. Istoriosofske svitobachennia P. Kulisha (kulturolohichniy aspekt): Avtoref. dys... kand. ist. nauk: spets. 17.00.01 / L.F. Hrinberh; Kyiv. nats. un-t kultury i mystetstv. – K., 2001. – 20 s.; **8. Гучко Г.** Кирило-Мефодіївська традиція в українській духовній культурі (IX – перша половина XIX ст.): Автореф. дис... канд. філософ. наук: спец. 09.00.05 / Г. Гучко; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2005. – 18 с. / Huchko H. Kyrylo-Mefodiivska tradytsiia v ukrainskii dukhovnii kulturi (IX – persha polovyna XIX st.): Avtoref. dys... kand. filosof. nauk: spets. 09.00.05 / H. Huchko; Lviv. nats. un-t im. I. Franka. – L., 2005. – 18 s.; **9. Гуляк А.Б.** Становлення українського історичного роману («Чорна рада» П. Куліша): Дис... д-ра філол. наук: 10.01.01 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 1997. – 377 с. / Huliak A.B. Stanovlennia ukrainskoho istorychnoho romanu («Chorna rada» P. Kulisha): Dys... d-ra filol. nauk: 10.01.01 / Natsionalnyi pedahohichniy un-t im. M.P. Drahomanova. – K., 1997. – 377 s.; **10. Девдюк І.В.** Англійська література у творчій діяльності Пантелеймона Куліша (Переклади. Критичне сприйняття. Творче засвоєння): Автореф. дис... канд. філол. наук: спец. 10.01.05 / І.В. Девдюк; НАН України. Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка. – К., 1999. – 19 с. / Devdiuk I.V. Anhliiska literatura u tvorchii diialnosti Panteleimona Kulisha (Pereklady. Krytychne spryiniattia. Tvorche zasvoiennia): Avtoref. dys... kand. filol. nauk: spets. 10.01.05 / I.V. Devdiuk; NAN Ukrainy. In-t l-ry im. T.H. Shevchenka. – K., 1999. – 19 s.; **11. Дзюба Т.А.** Літературно-естетична концепція Пантелеймона Куліша: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01 / Т.А. Дзюба; НАН України. Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка. – К., 1999. – 18 с. / Dziuba T.A. Literaturno-estetychna kontseptsiia Panteleimona Kulisha: Avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.01.01 / T.A. Dziuba; NAN Ukrainy. In-t l-ry im. T.H. Shevchenka. – K., 1999. – 18 s.; **12. Дмитренко С.М.** Громадсько-просвітницька діяльність української інтелігенції в Лівобережній Україні другої половини XIX століття: Автореф. дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / С.М. Дмитренко; Прикарпат. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2000. – 17 с. / Dmytrenko S.M. Hromadsko-prosvitnytska diialnist ukrainskoi intelihentsii v Livoberezhnii Ukraini druhoi polovyny KhIKh stolittia: Avtoref. dys... kand. ped. nauk: spets. 13.00.01 / S.M. Dmytrenko; Prykarp. un-t im. V. Stefanyka. – Ivano-Frankivsk, 2000. – 17 s.; **13. Должикова Т.** Мовна особистість Пантелеймона Куліша: Автореф. дис. канд. філол. наук: спец. 10.02.01 / Т. Должикова; НАН України. Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні. – К.,

2004. – 21 с. / Dolzhykova T. Movna osobystist Panteleimona Kulisha: Avtoref. dys. kand. filol. nauk: spets. 10.02.01 / T. Dolzhykova ; NAN Ukrainy. In-t movoznav. im. O.O. Potebni. – K., 2004. – 21 s.; **14. Забіяка І.** Епістолярна спадщина В.П. Горленка як історико-культурологічне джерело: Автореф... дис. канд. іст. наук: спец. 07.00.06 / І.М. Забіяка; НАН України. Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. – К., 1998. – 18 с. / Zabiaka I. Epistoliarna spadshchyna V.P. Horlenka yak istoryko-kulturolohichne dzherelo: Avtoref... dys. kand. ist. nauk: spets. 07.00.06 / I.M. Zabiaka; NAN Ukrainy. In-t ukr. arkheohrafii ta dzhereloznavstva im. M.S. Hrushevskoho. – K., 1998. – 18 s.; **15. Зубань В.І.** «Аліна й Костомаров» та «Романи Куліша» В. Петрова в контексті українського культурного життя 20-х років ХХ століття: Автореф. дис. канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література» / В.І. Зубань ; Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2003. – 19 с. / Zuban V.I. «Alina y Kostomarov» ta «Romany Kulisha» V. Petrova v konteksti ukrainskoho kulturnoho zhyttia 20-kh rokiv XX stolittia: Avtoref. dys. kand. filol. nauk: spets. 10.01.01 «Ukrainska literatura» / V.I. Zuban ; Khark. nats. un-t im. V.N. Karazina. – Kh., 2003. – 19 s.; **16. Івашків В.** Художня, літературознавча і фольклористична парадигма ранньої творчості Пантелеймона Куліша: Автореф. докт. філол. наук: спец. 10.01.01 – «Українська література» та спец. 10.01.07 – «Фольклористика» // В. Івашків – Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – 2009. – 45 с. / Ivashkiv V. Khudozhnia, literaturoznavcha i folklorystychna paradyhma rannoi tvorchosti Panteleimona Kulisha: Avtoref. dokt. filol. nauk: spets. 10.01.01 – «Ukrainska literatura» ta spets. 10.01.07 – «Folklorystyka» // V. Ivashkiv – Lviv. nats. un-t im. Ivana Franka. – 2009. – 45 s.; **17. Ільків А.В.** Інтимний дискурс письменницького епістолярію другої половини ХІХ – початку ХХ століть: Автореф. дис. канд. філол. наук: спец. 10.01.01 – українська література / А.В. Ільків, К.: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – 40 с. / Ilkiv A.V. Intymnyi dyskurs pysmennytskoho epistoliaruiu druhoi polovyny XIX – pochatku XX stolit: Avtoref. dys. kand. filol. nauk: spets. 10.01.01. – ukrainska literatura / A.V. Ilkiv, K.: Kyivskiy un-t im. B. Hrinchenka, 2016. – 40 s.; **18. Ісаєнко К.П.** Микола Гоголь і Пантелеймон Куліш: проблема типології художньої свідомості: дис... канд. філол. наук: 10.01.05 / К.П. Ісаєнко; Ніжинський держ. педагогічний ун-т ім. Миколи Гоголя. – Ніжин, 2004. – 202 с. / Isaienko K.P. Mykola Hohol i Panteleimon Kulish: problema typolohii khudozhnoi svidomosti: dys... kand. filol. nauk: 10.01.05 / K.P. Isaienko; Nizhynskiy derzh. pedahohichnyi un-t im. Mykoly Hoholia. – Nizhyn, 2004. – 202 s.; **19. Климчук О.В.** Літературно-художній антропонімікон П. Куліша: склад, джерела, функції: дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / О.В. Климчук; Ужгородський національний ун-т. – Ужгород, 2004. – 19 с. / Klymchuk O.V. Literaturno-khudozhnii antroponimikon P. Kulisha: sklad, dzherela, funktsii: dys... kand. filol. nauk: 10.02.01 / O.V. Klymchuk; Uzhhorodskiy natsionalnyi un-t. – Uzhhorod, 2004. – 19 s.; **20. Ковпик С.І.** Драматургія Пантелеймона Куліша: духовні виміри, проблематика, жанровий діапазон: Автореф. дис... канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література» / С.І. Ковпик; Херсон. держ. ун-т. – Херсон, 2005. – 20 с. / Kovpik S.I. Dramaturhiia Panteleimona Kulisha: dukhovni vymiry, problematyka, zhanrovyy diapazon: Avtoref. dys... kand. filol. nauk: spets. 10.01.01 «Ukrainska literatura» / S.I. Kovpik ; Kherson. derzh. un-t. – Kherson, 2005. – 20 s.; **21. Ковтун Ю.В.** Соціокультурний зміст українського традиціоналізму ХІХ-ХХ ст.: автореф. дис. ... канд. філософ. наук: спец. 09.00.03 / Ю.В. Ковтун; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. – Житомир, 2011. – 20 с. / Kovtun Yu.V. Sotsiokulturnyi zmist ukrainskoho tradytsionalizmu XIX-XX st.: avtoref. dys. ... kand. filosof. nauk: spets. 09.00.03 / Yu.V. Kovtun; Zhytomyr. derzh. un-t im. I. Franka. – Zhytomyr, 2011. – 20 s.; **22. Кравченко О.О.** Педагогічна та науково-просвітницька діяльність Пантелеймона Куліша (1819-1897) : автореф. дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / О.О. Кравченко; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2009. – 20 с. / Kravchenko O.O. Pedahohichna ta naukovo-prosvitnytska diialnist Panteleimona Kulisha (1819-1897) : avtoref. dys... kand. ped. nauk: spets. 13.00.01 / O.O. Kravchenko; In-t pedahohiky APN Ukrainy. – K., 2009. – 20 s.; **23. Кумеда О.П.** Ідіолект П.О. Куліша на тлі схід-

нополіського діалекту: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 / О.П. Кумеда ; НАН України, Ін-т укр. мови. – К., 2011. – 20 с. / Kumeda O.P. Idiolekt P.O. Kulisha na tli skhidnopoliskoho dialektu: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: spets. 10.02.01 / O.P. Kumeda ; NAN Ukrainy, In-t ukr. movy. – K., 2011. – 20 s.; **24. Лазарева В.Т.** Соціотворчий потенціал філософських поглядів Пантелеймона Куліша: автореф. дис. ... канд. філос. наук: спец. 09.00.03 / В.Т. Лазарева; НАПН України, Ін-т вищ. освіти. – Київ, 2015. – 16 с. / Lazarieva V.T. Sotsiotorchyi potentsial filofskykh pohliadiv Panteleimona Kulisha: avtoref. dys. ... kand. filos. nauk: spets. 09.00.03 / V.T. Lazarieva; NAPN Ukrainy, In-t vyshch. osvity. – Kyiv, 2015. – 16 s.; **25. Маковей Є.О.** Слов'янознавчі погляди Пантелеймона Куліша : автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 / Маковей Є.О. ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – Київ, 2016. – 20 с. / Makovei Ye.O. Slovianoznavchi pohliady Panteleimona Kulisha : avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: spets. 07.00.01 / Makovei Ye.O. ; Nats. ped. un-t im. M.P. Dragomanova. – Kyiv, 2016. – 20 s.; **26. Мельник Л.** Українознавчий контекст науково-педагогічної та видавничої діяльності Осипа Бодяньського: автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 09.00.12 «Українознавство» / Л. Мельник ; НДІ українознав. – К., 2009. – 20 с. / Melnyk L. Ukrainoznavchyi kontekst naukovo-pedahohichnoi ta vydavnychoi diialnosti Osypa Bodianskoho: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: spets. 09.00.12 «Ukrainoznavstvo» / L. Melnyk ; NDI ukrainoznav. – K., 2009. – 20 s.; **27. Мороз Т.В.** Лексика перекладів книг Святого Письма у контексті розвитку української літературної мови в другій половині XIX – на початку XX століття: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 / Т.В. Мороз; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2007. – 20 с. / Moroz T.V. Leksyka perekladiv knyh Sviatoho Pysma u konteksti rozvytku ukrainскоi literaturnoi movy v druhii polovyni XIX – na rochatku XX stolittia: Avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: spets. 10.02.01 / T.V. Moroz; Cherniv. nats. un-t im. Yu. Fedkovyucha. – Chernivtsi, 2007. – 20 s.; **28. Морська Н.Л.** Ірраціональне пізнання в філософській думці України: Автореф. дис. ... канд. філософ. наук: спец. 09.00.05 / Н.Л. Морська ;

Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2003. – 20 с. / Morska N.L. Irratsionalne piznannia v filosofskii dumtsi Ukrainy: Avtoref. dys. ... kand. filosof. nauk: spets. 09.00.05 / N.L. Morska ; Lviv. nats. un-t im. I. Franka. – L., 2003. – 20 s.; **29. Нахлік Є.К.** Тарас Шевченко і польські та російські романтики (індивідуальність письменника в інтертекстуальних зв'язках і типологічних збіжностях): автореф. дис. ... д-ра філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література» / Є.К. Нахлік; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2009. – 40 с. / Nakhlik Ye.K. Taras Shevchenko i polski ta rosiiski romantyky (indyvidualnist pysmennyka v intertekstualnykh zviyazkakh i typolohichnykh zbizhnostiakh): avtoref. dys. ... d-ra filol. nauk: spets. 10.01.01 «Ukrainska literatura» / Ye.K. Nakhlik; Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka. – K., 2009. – 40 s.; **30. Новак А.В.** Образ Галичини у поглядах наддніпрянських українофілів 1860-1880-х рр. як складова української національної ідеї: автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 / А.В. Новак; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2015. – 20 с. / Novak A.V. Obraz Halychyny u pohliadakh nadnyprianskykh ukrainofiliv 1860-1880-kh rr. yak skladova ukrainскоi natsionalnoi idei: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: spets. 07.00.01 / A.V. Novak; Cherkas. nats. un-t im. B. Khmelnytskoho. – Cherkasy, 2015. – 20 s.; **31. Петриченко Н.Г.** Наративно-жанрова специфіка української, польської, російської прози першої половини XIX ст.: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: спец. 10.01.05 / Н.Г. Петриченко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2010. – 39 с. / Petrychenko N.H. Naratyvno-zhanrova spetsyfika ukrainскоi, polskoї, rosiiskoї prozy pershoї polovyny XIX st.: avtoref. dys. ... d-ra filol. nauk: spets. 10.01.05 / N.H. Petrychenko; Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka. – K., 2010. – 39 s.; **32. Поліщук Р.М.** Культурна ідентичність як субстанційний чинник формування світогляду українського народу в епоху глобалізації : Дис. ... канд. філос. наук: спец. 09.00.05 / Р.М. Поліщук ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2017. – 215 с. / Polishchuk R.M. Kulturna identychnist yak substantsiinyi chynnyk formuvania svitohliadu ukrainскоho narodu v epokhu hlobalizatsii : Dys. ... kand. filos. nauk: spets. 09.00.05 / R.M. Polishchuk ; Lviv. nats. un-t im. I. Franka. – Lviv, 2017. – 215 s.; **33. По-**

- перечна Г.А.** Філософська антропологія та історіософія Пантелеймона Куліша: дис... канд. філос. наук: спец. 09.00.05 / Г.А. Поперечна; Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України. – К., 1998. – 158 с. / Poperechna H.A. Filososfska antropolohiia ta istoriosofiia Panteleimona Kulisha: dys... kand. filos. nauk: spets. 09.00.05 / H.A. Poperechna; In-t filosofii im. H.S. Skovorody NAN Ukrainy. – K., 1998. – 158 s.; **34. Похила Л.С.** Історичні погляди П. Куліша: автореф. дис... канд. іст. наук: спец. 07.00.01 / Л.С. Похила; Одеський держ. ун-т ім. І.І. Мечникова. – О., 1998. – 16 с. / Pokhyla L.S. Istorychni pohliady P.Kulisha: avtoref. dys... kand. ist. nauk: spets. 07.00.01 / L.S. Pokhyla; Odeskyi derzh. un-t im. I.I. Mechnykova. – O., 1998. – 16 s.; **35. Пуліна В.І.** Естетичні позиції в культуротворчості Пантелеймона Куліша: автореф. дис... канд. філос. наук: спец. 09.00.08 / В.І. Пуліна; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2008. – 20 с. / Pulina V.I. Estetychni pozytsii v kulturotvorchosti Panteleimona Kulisha: avtoref. dys... kand. filos. nauk: spets. 09.00.08 / V.I. Pulina; Kyivskiy natsionalnyi un-t im. Tarasa Shevchenka. – K., 2008. – 20 s.; **36. Романцова Н.І.** Постать князя Дмитра Вишневецького в українській історіографії XIX – початку XXI ст.: автореф. дис... канд. іст. наук: спец. 07.00.06 / Н.І. Романцова; Запоріж. нац. ун-т. – Запоріжжя, 2007. – 20 с. / Romantsova N.I. Postat kniazia Dmytra Vyshnevetskoho v ukrainskii istoriografii XIX – pochatku XXI st.: avtoref. dys... kand. ist. nauk: spets. 07.00.06 / N.I. Romantsova; Zaporiz. nats. un-t. – Zaporizhzhia, 2007. – 20 s.; **37. Семикрас В.В.** Філософсько-методологічні основи правового вчення Б. Кістяківського: автореф. дис... канд. філософ. наук: спец. 09.00.05 / В.В. Семикрас; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2013. – 17 с. / Semykras V.V. Filososfsko-metodolohichni osnovy pravovoho vchennia B. Kistiakivskoho: avtoref. dys... kand. filosof. nauk: spets. 09.00.05 / V.V. Semykras; Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka. – K., 2013. – 17 s.; **38. Сініцина А.В.** Історико-філософські ідеї українського романтизму (П. Куліш, М. Костомаров): Автореф. дис... канд. філос. наук: спец. 09.00.05 / А.В. Сініцина; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2001. – 20 с. / Sinitsyna A.V. Istoryko-filosofski idei ukrainsko-ho romantyzmu (P. Kulish, M. Kostomarov): Avtoref. dys... kand. filos. nauk: spets. 09.00.05 / A.V. Sinitsyna; Lviv. nats. un-t im. I. Franka. – L., 2001. – 20 s.; **39. Слободянюк Н.Ю.** Український національно-культурний компонент у мові художньої історичної прози Пантелеймона Куліша: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Н.Ю. Слободянюк; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2001. – 20 с. / Slobodianiuk N.Iu. Ukrainskiy natsionalno-kulturniy komponent u movi khudozhnoi istorychnoi prozy Panteleimona Kulisha: avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.02.01 / N.Iu. Slobodianiuk; Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka. – K., 2001. – 20 s.; **40. Слоньовська О.В.** Формування моральних та естетичних ідеалів у старшокласників у процесі вивчення історичної романістики (на матеріалі творчості П. Куліша та І. Нечуя-Левицького): автореф. дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 / О.В. Слоньовська; АПН України, Ін-т педагогіки. – К., 1996. – 26 с. / Slonovska O.V. Formuvannia moralnykh ta estetychnykh idealiv u starshoklasnykiv u protsesi vyvchennia istorychnoi romanistyky (na materialii tvorchosti P. Kulisha ta I. Nechuiia-Levytskoho): avtoref. dys... kand. ped. nauk: spets. 13.00.02 / O.V. Slonovska; APN Ukrainy, In-t pedahohiky. – K., 1996. – 26 s.; **41. Сокирко А.М.** Світоглядно-ментальні особливості українського романтизму: автореф. дис... канд. філософ. наук: спец. 09.00.05 / А.М. Сокирко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2011. – 16 с. / Sokyрко A.M. Svitohliadno-mentalni osoblyvosti ukrainskoho romantyzmu: avtoref. dys... kand. filosof. nauk: spets. 09.00.05 / A.M. Sokyрко; Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka. – K., 2011. – 16 s.; **42. Стешенко А.С.** Традиція та новація в українській філософії кінця XVIII – початку XX століття: автореф. дис... канд. філософ. наук: спец. 09.00.05 / А.С. Стешенко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2008. – 16 с. / Steshenko A.S. Tradytsiia ta novatsiia v ukrainskii filosofii kintsia XVIII – pochatku XX stolittia: avtoref. dys... kand. filosof. nauk: spets. 09.00.05 / A.S. Steshenko; Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka. – K., 2008. – 16 s.; **43. Сюй Ліша** Художня проза Пантелеймона Куліша у контексті українського романтизму: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01 / Сюй Ліша; Львів. нац. ун-т ім.

Івана Франка. – Львів, 2015. – 20 с. / **Siui Lisha** Khudozhnia proza Panteleimona Kulisha u konteksti ukrainskoho romantyzm: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : 10.01.01 / Siui Lisha ; Lviv. nats. un-t im. Ivana Franka. – Lviv, 2015. – 20 s.; **44. Тетеріна О.Б.** Переклад як наукова проблема в українській літературно-критичній думці XIX – початку XX ст. (компаративний дискурс): Автореф. дис... канд. філол. наук: спец. 10.01.05 / О.Б. Тетеріна; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2004. – 20 с. / Teterina O.B. Pereklad yak naukova problema v ukrainskii literaturno-krytychnii dumtsi XIX – rochatku XX st. (komparatyvnyi dyskurs): Avtoref. dys... kand. filol. nauk: spets. 10.01.05 / O.B. Teterina; Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka. – K., 2004. – 20 s.; **45. Троїцька Т.С.** Українська філософська антропологія як теоретико-методологічна основа професійної підготовки педагога: автореф. дис... д-ра філософ. наук: спец. 09.00.10 / Т.С. Троїцька ; АПН України. Ін-т вищ. освіти. – К., 2007. – 32 с. / Troitska T.S. Ukrainska filosofska antropolohiia yak teoretyko-metodolohichna osnova profesiinoi pidhotovky pedahoha: avtoref. dys... d-ra filosof. nauk: spets. 09.00.10 / T.S. Troitska ; APN Ukrainy. In-t vyshch. osvity. – K., 2007. – 32 s.; **46. Тютюнник О.М.** Особа і суспільство у філософії Пантелеймона Куліша: автореф. дис... канд. філософ. наук: спец. 09.00.05 / О.М. Тютюнник; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2009. – 19 с. / Tiutiunnyk O.M. Osoba i suspilstvo u filosofii Panteleimona Kulisha: avtoref. dys... kand. filosof. nauk: spets. 09.00.05 / O.M. Tiutiunnyk ; Nats. ped. un-t im. M.P. Drahomanova. – K., 2009. – 19 s.; **47. Федорук О.О.** Пантелеймон Куліш і літературний процес у Західній Україні 60-х – початку 70-х років XIX ст.: Автореф. дис... канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література» / О.О. Федорук; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2001. – 19 с. / Fedoruk O.O. Panteleimon Kulish i literaturnyi protses u Zakhidnii Ukraini 60-kh – rochatku 70-kh rokiv XIX st.: Avtoref. dys... kand. filol. nauk: spets. 10.01.01 «Ukrainska literatura» / O.O. Fedoruk ; Lviv. nats. un-t im. I. Franka. – L., 2001. – 19 s.; **48. Федунувич-Швед О.Т.** Лексика перекладів Миколи Лукаша у зв'язках із культурно-писемною традицією української мови: автореф.

дис... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 / О.Т. Федунувич-Швед; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2008. – 20 с. / Fedunovych-Shved O.T. Leksyka perekkladiv Mykoly Lukasha u zviazkakh iz kulturno-pysemnoiu tradytsiieiu ukrainskoi movy: avtoref. dys... kand. filol. nauk: spets. 10.02.01 / O.T. Fedunovych-Shved ; Cherniv. nats. un-t im. Yu. Fedkovycha. – Chernivtsi, 2008. – 20 s.; **49. Шумка М.Л.** Символізм у філософській культурі України: Автореф. дис... канд. філос. наук: спец. 09.00.05 / М.Л. Шумка; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2001. – 19 с. / Shumka M.L. Symvolizm u filosofskii kulturi Ukrainy: Avtoref. dys... kand. filol. nauk: spets. 09.00.05 / M.L. Shumka ; Lviv. nats. un-t im. I. Franka. – Lviv, 2001. – 19 s.; **50. Янковська Ж.** Фольклористична діяльність П. Куліша: Автореф. дис. канд. філол. наук: спец. 10.01.07 / Ж. Янковська; Київ. Держ.ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1998. – 20 с. / Yankovska Zh. Folklorystychna dialnist P. Kulisha: Avtoref. dys. kand. filol. nauk: spets. 10.01.07 / Zh. Yankovska; Kyiv. Derzh. un-t im. T. Shevchenka. – K., 1998. – 20 s.; **51. Ясь О.В.** Українські історики у світлі культурних епох і стилів мислення початку XIX – 80-х років XX ст.: автореф. дис... д-ра іст. наук: спец. 07.00.06 / О.В. Ясь; НАН України, Ін-т історії України. – Київ, 2014. – 40 с. / Yas O.V. Ukrainski istoryky u svitli kulturnykh epokh i styliv myslennia rochatku XIX – 80-kh rokiv XX st.: avtoref. dys. ... d-ra ist. nauk: spets. 07.00.06 / O.V. Yas; NAN Ukrainy, In-t istorii Ukrainy. – Kyiv, 2014. – 40 s.

Кондратьева Д. А. Наследие П. Кулиша в современных диссертационных исследованиях

Пути и методы изучения прошлого меняются в зависимости от идеологии и потребностей общества. Выступая субъектом изменений и преобразований, после смерти П. Кулиш получил роль «объекта» изучения, подпав под исследовательский «скальпель». Историографический массив, освещает специфику его жизни и деятельности, насчитывает сотни работ, которые, в свою очередь, требуют систематизации. Одним из видов научных работ является диссертационные исследования, определяющие магистральные направле-

ния деятельности П. Кулиша и в комплексе иллюстрируют наиболее проработаны темы. Специфика этого вида научной литературы демонстрирует основательность в постижении фигуры и его работах, как самостоятельной научной проблемы. В ходе осуществления научной разведки было запланировано решить такие задачи, как выделить научные специальности, которые изучают деятельность П. Кулиша; наглядно продемонстрировать пропорциональность исследований среди научных направлений; отследить временную линию и региональные центры, наиболее активно занимающихся проблематикой П. Кулиша. Поставленные задачи были реализованы с помощью классических для социогуманитарных научных методов анализа и синтеза, сравнения и систематизации. Для осуществления визуализации результатов используются методы, оптимизирующие получения синтезированного представления об исследуемом объекте и служат наглядностью интенсивного распределения компонентов.

Ключевые слова: П. Кулиш, историография, история Украины, философия, культурология, педагогика, диссертация.

Kondratieva D. The heritage of Kulish in modern dissertation researches

Ways and methods of studying the past to vary depending on the ideology and the needs of society. P. Kulish was the power of move of change and transformation, but after his death he got the role of «object» of study. Historiographical array covering the specifics of his life and work, has hundreds of works, which, in turn, was requires systematization and research. One of the types of scientific work is the dissertation research, which determines the main lines of activity of P. Kulish and illustrate the most elaborate topics in the complex. The specificity of this type of scientific literature can give to us the understanding of huge value of the figure and his works as an independent scientific problem. In the course of scientific reconnaissance, it was planned to solve such problems as to identify scientific specialties that study P. Kulish's activity; it will show the proportionality of research among scientific directions; distinguish the time line and regional centers, the almost which most actively dealing with the problems of P. Kulish. The science problem is solved was implemented using classical humanities to scientific methods of analysis and synthesis, comparison and systematization. Also we used the visualization methods to obtain a synthesized understanding of the object of our study.

Key words: Kulish, historiography, history of Ukraine, philosophy, culturology, pedagogy.

*Стаття надійшла до редколегії
20.05.2017 р.*